

Секція 4. Теорія і методика професійної освіти

Повідайчик О.С., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Проблема дослідницької підготовки студентів вищих навчальних закладів є багатогранною. Її значущість у навчальному процесі знайшла своє відображення як у вітчизняній (О. Антонова, Ю. Грицай, О. Дубасенюк, І. Іванова, С. Тутарищева, Д. Чернілевський та ін.), так і у зарубіжній науковій думці (Дж. Бен-Девід, Дж. Еліот, Л. Елтон, Б. Мун, Н. Нейман та ін.). Більшість дослідників відзначають необхідність вдосконалення навчальних програм підготовки фахівців різних професійних сфер з урахуванням освітніх і наукових потреб студентів, що знаходить своє відображення, перш за все, у навчальних планах, формах та методах роботи.

Підготовка фахівців у вітчизняних ВНЗ до науково-дослідницької роботи (НДР) здійснюється шляхом впровадження дослідницько-спрямованих дисциплін та участі студентів у різних формах НДР. Ці форми передбачають роботу, регламентовану навчальними планами (курсова, дипломна робота, практика); НДР студентів, яка виконується поза рамками аудиторного навчання (самостійна робота); НДР, яка реалізується в процесі організаційно-масових заходів (участь у конкурсах наукових робіт, предметних олімпіадах, конференціях).

Аналіз навчальних планів підготовки фахівців гуманітарного спрямування в окремих вищих навчальних закладах засвідчив про різноманітність навчальних дисциплін дослідницького характеру. При цьому, найбільш поширеною є курс «Основи наукових досліджень».

Основними завданнями дисципліни «Основи наукових досліджень» визначено: оволодіння студентами розвитком знань у галузі наукових досліджень, а також світоглядними ідеями та категоріями цієї сфери; засвоєння знань та вмінь у сфері розвитку наукових досліджень, що забезпечують здатність аналізувати, оцінювати і порівнювати альтернативи, генерувати оригінальні ідеї; підвищення рівня методологічної культури дослідницької діяльності; творчого володіння методами пізнання і діяльності та ін.

Знання, вміння та навички, які формуються в студентів під час вивчення даної дисципліни передбачають: знання загальної методики наукової творчості, методів, які застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень, організації творчої діяльності, технології підготовки наукової роботи; вміння збирати теоретичний і емпіричний матеріал для написання наукової роботи, вміння та навички застосовувати різноманітні методи досліджень, адекватні поставленим завданням, виявляти нові факти чи закономірності або ж уточнювати відомі раніше, але недостатньо досліджені, обґрунтовувати актуальність теми наукової роботи, доводити її теоретичну і практичну значущість, робити висновки і рекомендації на основі проведеного дослідження, оформляти наукову роботу згідно чинних вимог та ін.

Програма навчальної дисципліни передбачає вивчення таких тем як: «Загальні відомості про науку і наукові дослідження», «Організаційні основи наукових досліджень», «Історія становлення і розвитку науки», «Методологічні основи наукового пізнання», «Інформаційне забезпечення наукових досліджень», «Автоматизовані системи обробки інформації», «Організація та проведення наукового дослідження», «Обробка та оформлення результатів дослідження».

Провідною формою навчання студентів у ВНЗ є лекція, оскільки з неї починається знайомство з навчальним матеріалом конкретної дисципліни і оволодіння різними видами діяльності. В процесі підготовки студентів до НДР використовують різні типи лекцій:

- вступна – відбувається ознайомлення студентів з основними положеннями конкретної науки, дисципліни або з особливостями майбутньої діяльності;
- мотиваційна – спрямована на підвищення рівня мотивації студентів та інтересу до майбутньої професійної діяльності, до кола досліджуваних проблем;
- підготовча – сприяє переходу студентів до більш складних розумових процесів;
- інтегруюча – представляє конкретну наукову галузь як логічне ціле і забезпечує поступовий рух до подальшого теоретичного аналізу інформації;
- установча – орієнтує студентів на способи, методи і джерела отримання інформації, самостійну пізнавальну діяльність [1].

Для формування мотивації до науково-дослідницької діяльності застосовуються вступні та мотиваційні лекції, для розвитку системи дослідницьких знань, умінь та навичок – підготовчі та інтегруючі, для підготовки до самостійного виконання НДР використовують інтегруючі та установчі типи лекцій.

Менш поширеними у вітчизняній практиці підготовки фахівців є активні лекції, до яких належать:

- проблемна лекція – моделюються протиріччя реального життя, професійної дійсності чи наукової сфери через їхнє вираження в теоретичних концепціях. Вона сприяє більш глибокому розумінню сутності професії, усвідомленню зв'язків теорії і практики, підвищенню пізнавальної активності слухачів;
- лекція-провокація – характеризується наявністю в пропонованій інформації так званих «запланованих помилок», які студенти повинні виявити; при цьому в них формується вміння оперативно аналізувати і оцінювати інформацію;
- лекція-прес-конференція – її зміст визначається колом проблемних питань студентів і припускає залучення викладачів або фахівців-професіоналів. Даний тип лекції дозволяє активізувати увагу студентів і використовувати потенціал спеціалістів різних сфер діяльності.

Традиційно закріплення і контроль знань, а також практична підготовка, здійснюється в ході семінарських і практичних занять. Семінари розраховані на поглиблення знань студентів і обговорення шляхів їх впровадження на практиці. Формування професійних умінь і навичок відбувається на практичних заняттях.

Безумовно навчальними планами підготовки студентів передбачена самостійна робота, яка може здійснюватися як в аудиторії, так і в позааудиторний час. Її виховне значення полягає в тому, що вона формує самостійність як якість особистості, оскільки в її основі лежить особистісна розумова діяльність, яка здійснюється за власною ініціативою, без сторонньої допомоги (за винятком консультативної допомоги) і без зовнішнього спонукання. Самостійна діяльність студентів передбачає роботу із джерелами інформації і спрямована на сприйняття, осмислення, закріплення і відтворення знань або виконання творчих пошукових і дослідницьких завдань [2].

Найбільш поширеними формами самостійної науково-дослідної роботи є: підготовка рефератів і доповідей, написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт, доповіді на конференціях і засіданнях студентського наукового товариства, виконання індивідуальних дослідницьких завдань, підготовка звітів про проходження виробничих, педагогічних, переддипломних на інших видів практик тощо.

Визначальною є роль практики в процесі дослідницької підготовки майбутніх фахівців, основними завданнями якої є:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань, отриманих студентами в університеті, для всебічного використання їх у процесі професійній діяльності;
- формування в студентів системи фахових умінь і навичок самостійної реалізації професійних функцій;
- виховання і розвиток поваги до майбутньої професії, прагнення до вивчення фахових дисциплін та вдосконалення знань з метою підготовки до творчого вирішення професійних проблем;

- розвиток у студентів інтересу до науково-дослідної роботи, засвоєння методології проведення досліджень у певній професійній сфері;
- знайомство з науковою організацією праці професіонала-дослідника [5]

Що стосується позааудиторного навчання, то активізація самостійної навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів відбувається шляхом їхньої участі в студентських наукових конференціях, волонтерській роботі, під час дослідницької діяльності в науково-дослідних гуртках, участі в олімпіадах, конкурсах наукових робіт та ін. В процесі цих заходів відбувається розвиток науково-дослідницької спрямованості студентів, формування вмінь та навичок застосовувати отриману інформацію в нестандартних ситуаціях і при вирішенні нетипових завдань теорії і практики професійної діяльності.

Таким чином, у процесі підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідницької роботи вивчення окремих навчальних дисциплін, використання різноманітних форм і методів навчання набувають особливого значення. При цьому студенти отримують ґрунтовне і різнобічне уявлення про досліджувані явища і процеси, здійснюється мотиваційний вплив на майбутніх фахівців, в них виробляється власна думка щодо тих чи інших проблем, розвивається наукове мислення.

Література

1. Povidaychuk O. Some Aspects of Preparing the Students to Research Work / O. Povidaychuk // Intellectual Archive. – Vol. 5. – Num. 4. – P. 33 – 38.
2. Усачева И. Самостоятельная работа студента с книгой / И. Усачева. – М., 1990. – 84 с.
3. Іванченко П. О., Грекова А. В. «Організація педагогічної практики та її роль у системі підготовки вчителів хімії»: метод. посіб. / П. О. Іванченко, А. В. Грекова. – Одеса : Одеський націон. ун-т імені І. І. Мечникова, 2013. – 48 с.